

A MAGYAR
TUDOMÁNY
ÜNNEPE

MTA

HUN-REN

BÖLCSESZETTUDOMÁNYI
KUTATÓKÖZPONT
RÉGÉSZETI INTÉZET

Holl Imre, a magyar középkorkutatás nesztora

Előadónap Holl Imre születésének 100. évfordulója alkalmából

Időpont: 2024. november 19., kedd 10–16 óra

Helyszín: HUN-REN BTK Régészeti Intézet

MTA Humán Tudományok Kutatóháza, 1097 Budapest, Tóth Kálmán utca 4., II. emelet, tanácsterem

PROGRAM

10.00

Köszöntő

Kulcsár Gabriella, a HUN-REN BTK Régészeti Intézet igazgatója

10.05–10.20

Benkő Elek (HUN-REN BTK Régészeti Intézet)

Holl Imre, a középkor kutatója

10.20–10.40

Feld István (ELTE BTK Régészettudományi Intézet)

Holl Imre és a magyarországi várkutatás

10.40–11.00

Mészáros Orsolya (ELTE BTK Régészettudományi Intézet)

Holl Imre és a középkori városkutatás Magyarországon

11.00–11.20

Benda Judit (Budapesti Történeti Múzeum)

"Előbb olvasni, aztán írni." Városi régészeti topográfiával kapcsolatos publikációk Budán Holl Imre nyomdokain

A „HOLL 100 – EGY KUTATÓ MAPPÁIBÓL” CÍMŰ KIÁLLÍTÁS MEGTEKINTÉSE
(MTA HTK GALÉRIA)

EBÉDSZÜNET

13.00–13.20

Benkő Elek (HUN-REN BTK Régészeti Intézet)

A pilisi ciszterci apátság legkorábbi téglapadlói

13.20–13.40

Terei György (Budapesti Történeti Múzeum)

Holl Imre és a Budai Királyi Palota

13.40–14.00

Rakonczay Rita (ELTE BTK Régészettudományi Intézet)

A hegyhátszentmártoni kastély protestáns kályhája

14.00–14.20

Kovács Bianka Gina (HUN-REN BTK Régészeti Intézet)

Holl Imre nyomdokain – Régi és új módszerek a késő középkori kerámia kutatásában

SZÜNET

14.40–15.00

Papp Adrienn (Budapesti Történeti Múzeum, Pázmány Péter Katolikus Egyetem)

Külföldi kerámia Budán a török korban

15.00–15.20

Kolláth Ágnes (HUN-REN BTK Régészeti Intézet)

Székesfehérvár török kori kerámiája

15.20–15.40

Zatykó Csilla – Berta Adrián (HUN-REN BTK Régészeti Intézet)

Középkori falukutatás és régészeti topográfia

15.40–15.45

Zárszó

Az előadások kivonatai

Benkő Elek, az MTA rendes tagja

Holl Imre, a középkor kutatója

Holl Imre a második világháborút követő évtizedek meghatározó jelentőségű kutatójaként nagyon sokat tett azért, hogy a magyar középkori régészet önálló tudományterületként nemzetközi szinten is elismerté váljék. Bár soha nem jutott neki egyetemi katedra, egykori fiatal kollégái és fogadott tanítványai az ő útmutatása és példája nyomán indulhattak el pályájukon. Nagy életműve a mai napig ösztönzően hat a középkor és a kora újkor régészeti kutatására.

Feld István CSc

Holl Imre és a magyarországi várkutatás

Bár Holl Imre életműve egészét tekintve a várak és erődítések régészeti kutatása látszólag nem játszott jelentős szerepet munkásságában, azonban a kőszegi várban és a soproni városház számos szakaszán végzett feltárásai, és nem utolsósorban az azokról közzétett, átfogó igényű feldolgozásai ma is példaként szolgálnak a hazai középkori régészet számára. Emellett mind a szabályos alaprajzú várak, mind a városerődítések kapcsán széles nemzetközi, illetve Kárpát-medencei kitekintésre is vállalkozott, melyek számos vonatkozásban máig alapmunkának számítanak. Ezen túlmenően több olyan összefoglalás is fűződik a nevéhez, amelyekben a II. világháborút követő évtizedek magyarországi középkori régészetét a külföldi szakközvélemény számára ismertette, és ezekben behatóan tárgyalta a várak, a városházák és a királyi rezidenciák kutatásának legújabb eredményeit. Az előadás mindezek alapján tesz kísérletet annak körvonalazására, hogy mit köszönhet Holl Imre munkásságának a hazai várkutatás.

Mészáros Orsolya PhD

Holl Imre és a középkori városkutatás Magyarországon

A magyarországi középkori régészet atyjának egyik területe a városi régészet volt. Számos tanulmánya közül kiemelendők a városi módszertannal és kutatási kérdésekkel foglalkozó munkái. A problémakörök áttekintése ma is iránymutató és gondolatébresztő. Az előadás ezeket a kérdéseket tekinti át országos szinten, egy-egy új eredményre rámutatva. Kiemeljük közülük a városfalak és a vízgazdálkodás (vízellátás és vízszintek) kérdését, a köz- és magánépületek építészetét és a polgárok anyagi kultúrájának vonatkozásait.

Benda Judit MA

"Előbb olvasni, aztán írni." Városi régészeti topográfiával kapcsolatos publikációk Budán Holl Imre nyomdokain

Az előadás címében elhangzott idézetet Holl Imre mondta nekem, amikor az egyik frissen megjelent tanulmányának különlenyomatát átnyújtotta. A meglepő mondat mély bölcsességet rejt, amit ő maga is megfogadott. Holl Imre iskolázottsága és természetes kíváncsisága, valamint német nyelvtudása széleskörű műveltséggel párosult. A korszakban hazánkba eljutó német nyelvű nyugati szakirodalom legjavát válogatta ki és írt belőlük magyar nyelvű recenziókat várostörténeti, tárgytörténeti és kultúrtörténeti vonatkozásban. Széles körű, a szakmával megosztott olvasottságát cikkei is tükrözik. Az előadás a középkori Budával – Pesttel – Óbudával kapcsolatos, városi régészeti topográfiával foglalkozó publikációkat igyekszik bemutatni dióhéjban 1990-től napjainkig.

Benkő Elek, az MTA rendes tagja

A pilisi ciszterci apátság legkorábbi téglapadlói

Holl Imre közeli munkatársként mindvégig nagy figyelemmel követte Gerevich László pilisi ásatásait (1967–1982), a templomban, a sekrestyében és a káptalanteremben feltárt korai padlórézleteket egyértelműen a 12–13. századi francia padlóművesség emlékeihez kapcsolta. Megállapítása ma is időtálló, azonban a korszerű nemzetközi szakirodalom, a hatalmas téglanyag aprólékos átvizsgálása és a neutronaktivációs mérések nyomán ma már sokkal részletesebb kép rajzolható róluk.

Terei György MA

Holl Imre és a Budai Királyi Palota

Holl Imre neve a Budai Királyi Palota feltárással, az eredmények feldolgozásával szervesen összefügg. 1950-től fiatal végzős régészként kapcsolódott be Gerevich László mellett az ásatási munkálatokba. 1962-ig több jelentős helyszín (pl. délnyugati szárny és a belső udvar, az északi torony és a kápolnától északra fekvő területek, a szárazárok körüli falak) kutatását önállóan végezte. A feltárás közben már elkezdte az eredmények publikálását. A mai napig meghatározó munkának számító kerámia- és kályhacsempe feldolgozásai is jelentős mértékben az itt előkerült leletekre támaszkodnak.

Rakonczay Rita MA

A hegyhátszentmártoni kastély protestáns kályhája

A hegyhátszentmártoni Ivánczy-kastély, 16. századi pusztulását követően, sokáig feledésbe merült. Az 1980-as évek végén azonban a közelben lakó Horváth István kertrendezési munkálatok során nagy mennyiségű kályhacsempetöredéket talált. A lokálpatrióta amatőr helytörténész ezek után még több, mint egy évtizedig titokban gyűjtötte a leleteket a hegyhátszentmártoni „várdombról” és a történeti

adatokat a rég elfeledett(nek hitt) kastélyról, miközben magánkezdeményezésből kisebb ásatásokat is végzett a lelőhelyen.

A megkérdőjelezhető körülmények közül előkerült kályhacsempék – más leletekkel egyetemben – 2005-ben kerültek a múzeumba. Ekkor kezdődött el a kályhák restaurálása, s már ekkor világossá vált, hogy a csempék egy, Magyarországon addig ismeretlen csoporthoz tartoznak. A zöld mázas csempéken gazdag figurális ábrázolás részletei és német feliratok tűntek fel. A kályhacsempék elsődleges párhuzamai Németországból ismertek, ahol ezeket a „reformáció kályháinak” nevezik. A méltánytalanul elfeledett és megbolygatott lelőhely még így is tartogatott érdekes meglepetéseket a „reformáció régészetének” kutatásához.

Kovács Bianka Gina MA

Holl Imre nyomdokain – Régi és új módszerek a késő középkori kerámia kutatásában

Holl Imre munkássága a mai napig megkerülhetetlen a középkori anyagi kultúrával foglalkozók számára. A budai kerámiaanyagról szóló munkáiban számos fontos kérdést tisztázott, egyben lerakta a hazai késő középkori kerámia kutatás alapjait. Ugyanakkor azt is felismerte, hogy csak a budai analógiák alapján nem lehet a távolabbi helyek kerámiáit keltezni: szükség van minél több falu, város, vár ásatásából előkerült leletanyag részletes értékelésére, kronológiájának kidolgozására, a helyi kronológiai sorrend felállítására. Példát mutatva több vidéki leletanyag feldolgozását elvégezte. Megállapításainak többsége még ma is helytálló, azonban az újabb feltárásoknak köszönhető nagy mennyiségű leletanyag több helyen pontosította őket, illetve új szempontokat, lehetőségeket vetett fel. Az előadás egyaránt bemutatja Holl Imre eredményeit és az újabb módszertani lehetőségeket a késő középkori kerámia kutatásában.

Papp Adrienn PhD

Külföldi kerámia Budán a török korban

Holl Imre munkássága során több ízben foglalkozott a Budán felszínre kerülő külföldi kerámiával. A török kori tárgyakat legrészletesebben a *Fundkomplex des 15.–17. Jahrhunderts aus dem Burgpalast von Buda* c. kötetében elemezte, munkássága nyomán a budai anyag főbb tárgyainak összegyűjtésére, értelmezésére és publikálására is sor került. A BTM gyűjteményében a régi anyag és az újabb feltárások leletei között is találunk olyan tárgytípusokat, amelyek származási helyének pontosabb meghatározására és e leletek közzétételére ezidáig nem került sor. Ezek közül kívánok néhány tárgycsoportot bemutatni, melyek között egyaránt található az oszmán területekkel, illetve Nyugat-Európával kapcsolatba hozható edény is.

Kolláth Ágnes PhD

Székesfehérvár török kori kerámiája

Székesfehérvár 1543-tól 1688-ig az Oszmán Birodalom fennhatósága alatt állt, a keresztény csapatoknak csupán 1601-ben sikerült kis időre visszafoglalniuk. Bár regionális központi szerepét megőrizte, anyagi kultúrája, mint a hódoltság helyőrségeké általában, jelentős változásokon ment keresztül.

A városból az 1980-as évek eleje óta közlnek török kori kerámiatárgyakat, illetve feldolgozásra került egy mintegy 6000 db töredéket számláló leletegyüttes a Szűz Mária prépostság templomának Anjou-sírkápolnájából. Az előadás e leletanyagok segítségével vázolja fel a város lakóinak 16–17. századi kerámia kultúráját, kitérve az esetleges helyi gyártmányok kérdésére és a jellegzetes importtárgyakra.

Berta Adrián MA – Zatykó Csilla PhD

Középkori falukutatás és régészeti topográfia

A magyarországi modern falukutatás egyik legfontosabb mérföldköve a Holl Imre nevéhez fűződő, középkori Sarvaly feltárása. A mára ikonikussá vált lelőhely kutatása és az ezt követő dunántúli faluásatások (Nagykeszi, Szentmihály) a középkori falut már a maga összetettségében szemlélték, a Nováki Gyulával, Parádi Nándorral közös feldolgozások szinte valamennyi, a késő középkori falvak kutatásához kapcsolódó, máig fontos kérdést felvetették. A házak szerkezete, lakóik anyagi kultúrája és társadalmi rétegződése, a templom elhelyezkedése és a telkek rendje, az utcahálózat kérdése, valamint a települések határának, gazdálkodásának vizsgálata vezet a települések teljesebb megismeréséhez.